

A FELEKEZETI KÖZÉPISKOLÁK JELLEMZŐI A STATISZTIKAI ADATOK TÜKRÉBEN

A 90-ES ÉVEK ELEJÉN JELENTŐS MÉRTÉKBEN megváltozott hazánkban az oktatási rendszer fenntartói szerkezete. Az egyházi iskolák és a felekezeti oktatásban résztvevők száma jelentős mértékben gyarapodott, ismereteink azonban korlátozottak maradtak az oktatásügy új szektoráról. A közvéleményben ezek az iskolák olyan konzervatív, elit intézményekként élnek, amelyek régi bevált elvek és módszerek szerint működnek, az oktatás mellett nagy hangsúlyt helyeznek a nevelésre is, ezért nagy gondot fordítanak a az oktatáson kívüli tevékenységekre, például a közösségépítésre, a szabadidős tevékenységekre. A rendszerváltást megelőzően, az 1948 és 1990 közötti évtizedekben csak nyolc szerzetesi és egy zsidó gimnázium működött Magyarországon, ma ennek több, mint a tízszerese csak a középfokú iskolák száma. A rendszerváltás utáni években a felekezeti iskolák kapcsán eleinte csak az indulással, az iskolaátadásokkal járó feszültségek váltak ismertté, mióta ez az időszak elmúlt, s már van némi tapasztalat a működésükkel kapcsolatban is, olyan új kérdéseket is lehet velük kapcsolatban vizsgálni, amelyek átfogóbb kérdésekre keresnek választ és mélyebb elemzést igényelnek. Az egyházi iskolák több szempontból is figyelmet érdemelnek: egyfelől úgy tűnik, hogy az oktatási rendszer egy növekvő jelentőségű szektoráról van szó, amely nagyságrendjét, keresettségét és eredményeit tekintve egyaránt jelentőssé vált az eltelt több, mint tíz esztendő alatt.¹ Ugyanakkor a felekezeti iskolák az oktatási rendszernek nem igazán jól látható szegmensét jelentik, kevés a róluk szóló információ, kevés a rájuk irányuló kutatás, elemezhető tapasztalat.

Egy 1999-es vizsgálatban (*Pusztai 2004*) sok fontos összetevőt sikerült megismerni a felekezeti iskolaválasztás háttéréről, az ide járó tanulók összetételéről,² az

1 A szakirodalom az egyházi iskolákat a vallási vagy etnikai szocializációt kitzűző iskolák, az ún. „elkötelezett iskolák” (commitment schools) közé sorolja, melyek legfontosabb megkülönböztető jegye, hogy az iskolaközösség egy szubkultúrához tartozik és az oktatás a többi iskolának megfelelő tananyag mellett a szervezett vallási vagy etnikai csoport identitásörző törekvését szolgálja. Az ilyen iskolák manifeszt céljai között a tanulmányi munka mellett a fiatal generáció vallási vagy kulturális szocializációja is jelen van, azaz ezekben az iskolákban nemcsak a társadalmi felemelkedés, hanem a kultúraátadás is az iskola és a család közös célját képezi. A felekezeti iskolák azonban nem feltétlenül sorolhatóak mind ebbe a kategóriába, az egyház iskolafenntartóként ugyanis nem kizárólag a szakralitás közvetítését tekinti feladatának, sok esetben tudatosan szekuláris tevékenységet, professzionális feladatellátást folytat.

2 Pusztai Gabriella ezen, valamint legfrissebb kutatásainak eredményét összegző tanulmányát lásd a jelen kötetben. [*A szerk.*]

intézményekről magukról azonban jóval kevesebbet. Az intézményeket az említett kutatás nem vizsgálta, erről ma is viszonylag keveset tudunk, holott az iskolán belüli tényezőknek feltehetően szintén jelentős szerepük van a tanulmányi és nem tanulmányi jellegű eredményesség kedvező alakulásában. Jelen írás keretében arra teszünk kísérletet, hogy statisztikai adatok segítségével a kérdés intézményi oldalát közelítsük, és azt kíséreljük meg feltárni, hogy az intézmények szintjén milyen tényezők megragadhatóak meg, amelyek elkülönítik ezeket az iskolákat az állami fenntartásban működő iskoláktól? Az írás az összefüggések mélyebb feltárására nem vállalkozik, mivel nem kutatásra épül, csak az oktatási intézményekre, s ezen belül elsősorban a középfokú intézményekre vonatkozóan rendelkezésre álló adatok fenntartó szerinti feldolgozására.³ Ennek következtében az írás szükségképpen részben a leírás szintjén mozog, mivel azonban az egyházi iskolák csoportjából nincs ilyen átfogó áttekintés, úgy véltük, hogy ez a megközelítés is sok új információval szolgálhat. A felhasznált adatok döntően az OM oktatásstatisztikai adatai, kisebb részt más teljes körű adatbázisok a középfokú oktatásra vonatkozóan (pl. KIFIR, középiskolai felvételi mutatók adatbázisa). Az elemzés során egy korábbi, az alapítványi iskolákra irányuló áttekintéshez hasonló módon jártunk el (*Imre 2004*). A munka során ezúttal is támaszkodtunk az OECD INES projektjének keretében kialakított, a tanulási környezetet és az iskolai szervezetet jellemző indikátorokra is. A összehasonlítást mindenekelőtt az állami intézményekkel összefüggésben igyekszünk elvégezni, néhol kitekintéssel az alapítványi és egyéb iskolákra is.

Az elemzés mindenekelőtt egy átfogó áttekintést igyekszik adni az egyházi fenntartásban működő *középfokú iskolák szektoráról*, majd az iskolák működésével kapcsolatosan két részterület közelebbi megismerését célozza: az intézmények működési feltételeit, *tanulási környezetét* meghatározó fontosabb szereplők, valamint *a tanulói utak, tanulói továbbhaladás* jellemzőinek megismerését – az állami és az alapítványi iskolákkal összehasonlítva. Az elemzés során az alábbi kérdéseket igyekeztünk körüljárni: eltérnek-e az egyházi középfokú iskolák program szerinti összetételükben az állami fenntartásban működő középfokú iskoláktól? Elnérek-e jelentős mértékben az egyházi középiskolák működési, mindenekelőtt személyi feltételeikben a középiskolák többségétől? Elnérek-e tanulói összetételükben és beiskolázási gyakorlatukban? Elnérek-e jelentős mértékben az egyházi középiskolák a többi középiskolától statisztikai adatok segítségével megragadható eredményeikben? Az elemzés első része az egyházi iskolák, ezen belül is elsősorban a középiskolák hálózatát, összetételét vizsgálja, a második része azokat az intézményi szinten megragadható tényezőket, amelyek hozzájárulnak az intézményi működéshez és esetleg ezáltal magyarázó erővel bírhatnak az iskolák eredményességét illetően. A harmadik rész az egyházi középiskolák egyes mérhető eredményeit tekinti át.

³ Ahol erre lehetőség volt, az elemzéshez felhasznált adatok a 2004/2005-ös tanév adatain alapulnak, ahol ez évre vonatkozóan nem volt elemzésre alkalmas adatunk, ott pár évvel korábbiak.

Intézményhálózat, tanulólétszám alakulása, 1990–2004

Az egyházi iskolák (újra)indítása 1990 után vált lehetővé. Az ezt lehetővé tevő jogszabály megszületését követően viszonylag gyorsan kiépült az egyházi intézményhálózat, s dinamikusan emelkedni kezdett az egyházi intézmények száma és az ezen intézményekben tanulók létszáma is, néhány év alatt (1992 és 1995 között) megkétszereződött, s közel 10 év után az induló létszám a kezdeti több, mint három és félszeresére nőtt. A növekedés annál is inkább szembeszökő, mivel a 90-es években újjászerveződött egyházi iskoláknak a tanulólétszám csökkenésének az idején kellett elindulniuk: az általános iskolai tanulólétszám például 1990 és 2004 között 25 százalékkal, az itt vizsgált időszakban, azaz 1992 és 2002 között 18 százalékkal csökkent. Az egyházi intézmények létrejöttét, számuk gyarapodását ugyan valamelyest gátolta a demográfiai csökkenés, de segítették a társadalmi igények, s a kedvező finanszírozás és a közoktatási megállapodás lehetősége is.⁴ A vizsgált időszakban a középiskolai szektor jelentős mértékű átrendeződésének lehetünk tanúi, ami kétségkívül kedvezett az egyházi fenntartásban működő intézményekben nagyobb arányban előforduló programtípusoknak. Minden bizonnyal segítette az egyházi intézményhálózat kialakulását a szerkezetváltó programok elterjedése is a gimnáziumokban a 90-es évek elején, s az ezek iránt mutatkozó nagy társadalmi érdeklődés, valamint a középiskolai expanzió is, aminek kapcsán az érettségit adó középiskolák tanulólétszáma nőtt meg, a szakmunkásképző intézmények rovására. Az egyházi intézmények iránti érdeklődés tartósnak, sőt – a beiskolázási adatok alapján úgy tűnik – növekvőnek mutatkozik az új évezred elején is: miközben 2001 és 2004 között az általános iskolák száma országosan 4 százalékkal csökkent, addig az egyházi iskolák által fenntartott iskolák száma az általános iskolák körében 11,5 százalékkal, a tanulók száma 11 százalékkal növekedett, a középfokon ugyancsak megfigyelhető a növekedés, ami 10 százalékos a gimnáziumok és 11 százalékos a tanulók körében. A szakiskolák esetében ugyan csökkenés tapasztalható az intézményi létszámban, de a tanulók számában szintén megfigyelhető a kismértékű (11 százalékos) növekedés.⁵

2004-re az *egyházi iskolák részvétele* a közoktatásban igen továbbra is szerény, átlagosan 5 százalék körüli, bár oktatási szintenként ebben jelentős eltérések vannak. Az iskolai oktatást megelőző óvodai nevelésben igen szerény, az általános iskolai oktatásban valamivel jelentősebb az egyházak részvétele. Az egyházi oktatás súlypontja az adatokból láthatóan a középfokon van, ezen belül is az általánosan képző, továbbtanulásra felkészítő gimnáziumok körében, ahol az összes gimnázium

4 A nem állami fenntartásban működő nevelési-oktatási intézmény a fenntartó és a feladat ellátásáért felelős helyi önkormányzat között létrejött írásbeli megállapodás alapján részt vehet a törvényben meghatározott önkormányzati feladatok megvalósításában. A közoktatási megállapodás nyomán kiegészítő támogatásra válnak jogosulttá az intézmények. (Ktv. 8. §)

5 Feltehetően némi fenntartás szükséges a statisztikai adatok értelmezéséhez is, mivel nem könnyű azonban a növekedést és a csökkenést pusztán a statisztikai adatok alapján megítélni, mivel azok nem csupán valóban megszünt vagy újonnan induló intézményeket tüntetnek fel, de folytonosan létező, de más fenntartásba kerülő illetve átszervezett intézményeket is jelenthetnek.

um 15 százalékát, az összes gimnáziumban tanító pedagógus 16 százalékát adják, s a gimnazista tanulók 14 százalékát teszik ki.

1. táblázat: Az egyházi fenntartásban működő intézmények és tanulók száma, 2004/2005 tanév

Intézmény	1992/1993	1995/1996	1998/1999	2001/2002*	2004/2005
Óvoda	22	43	69	86	105
Ált. iskola	58	131	168	144	165
Gy.p. intézmény	3	3	3	n.a.	2
Szakiskola	2	6	8	19	18
Szaktanácsképző	1	3	5		
Középiskola	33	52	85	111	115
ebből gimnázium	31	52	71	88	92
Egyetem, főiskola	26	28	28	26	
Együtt	176	318	437	474	
Tanuló					
Óvoda	1539	3290	5031	5988	7992
Ált. iskola	11260	28695	39078	35671	39811
Gy.p. intézmény	105	171	182	n.a.	155
Szakiskola	27	576	460	2850	3071
Szaktanácsképző	147	514	1156		
Középiskola	9806	15257	19987	34768	38814
ebből gimnázium	8905	13892	17484	29969	32895
Egyetem, főiskola	2137	6302	9414	18922	
Együtt	33926	68697	92792	128168	

* A 2001/02-es tanév adatai egy új adatfelvételi eljárás keretében, új kérdőív segítségével kerültek felvételre, ezért a korábbi évekkal való összehasonlíthatóságuk lehetősége néhány ponton korlátozott, pl. a tanulólétszámok besorolását is érintette.

Forrás: OM Statisztikai tájékoztató, Oktatási évkönyv 2004/05.

A szakmai jellegű oktatásban az egyházi iskolák részvétele igen csekély, a szakközépiskolásoknak csak 2 százalékát, a szakiskolásoknak 2,4 százalékát teszik ki. A felsőfokú oktatásban az egyház részvétele az intézmények létszámát tekintve igen jelentős (38 százalék), a hallgatók számát tekintve már jóval szerényebb, csak 5,3 százalékos. (2003/04.) Ha az egyházi iskolák szektorán belül vizsgáljuk az intézmények, a tanulók és a pedagógusok megoszlását, akkor kicsit módosul a kép: a szektoron belüli számarányukat tekintve a középfokú iskolák és az általános iskolák hasonló nagyságrendet jelentenek: az általános iskolák az egyházi iskolák 40 százalékát, a középfokú iskolák együtt az 33 százalékát teszik ki, az egyházi általános iskolákban tanulók 44 százalékát, a középfokú iskolákban tanulók közel felét, 47 százalékát, az általános iskolákban tanító tanárok 44 százalékát és a középfokú iskolákban tanítók tanárok 48 százalékát.⁶ A táblázat nem jeleníti ugyan meg, de

⁶ Az egyházi középfokú intézmények felekezet szerinti megoszlása 2002-es adatok alapján azt mutatja, hogy ezen iskolák többsége katolikus (a középiskolák 60, a szakiskolák 80 százaléka), számottevő része reformátusok aránya (a gimnáziumok 27, a szakiskolák 20 százaléka), s kisebb részben evangélikus (a gimnáziumok 12 százaléka) és izraelita (1 százalék).

az egyházi fenntartásban működő intézményhálózat fontos jellemzője, hogy az intézmények jelentős részéhez kollégium is tartozik, s összességében jelentős (78 intézmény, az összes kollégium 13 százaléka) az egyházi fenntartásban működő kollégiumok aránya is.

2. táblázat: Az egyházi és alapítványi oktatás aránya az intézmények, tanulók és pedagógusok számát tekintve, 2004/2005 (N, %)

Iskolatípus	Megnevezés	Összes	Egyházi fenntartásban működő intézmények	Az adott intézménykategória %-ában	Az egyházi adatok %-ában
Óvoda	Intézmény	3405	105	3,08	26,05
	Tanuló	325999	7992	2,45	8,91
	Pedagógus	30704	755	2,46	7,91
Általános iskola	Intézmény	3293	165	5,01	40,44
	Tanuló	890551	39811	4,47	44,39
	Pedagógus	87116	4225	4,85	44,25
Gimnázium	Intézmény	614	92	14,98	22,55
	Tanuló	238850	32895	13,77	36,68
	Pedagógus	17816	2944	16,52	30,83
Szakközépiskola	Intézmény	794	23	2,90	5,64
	Tanuló	290139	5919	2,04	6,60
	Pedagógus	20756	1385	6,67	14,50
Szakiskola	Intézmény	475	18	3,79	4,41
	Tanuló	126908	3071	2,42	3,42
	Pedagógus	8577	240	2,80	2,51

Forrás: OM Statisztikai tájékoztató, Oktatási évkönyv 2004/05.

Az egyházi intézmények oktatási szintek szerint számba vett *programszerkezeti* különbsége a gimnáziumok esetében különösen szembeszökő: jóval jelentősebb esetükben az alsóbb évfolyamok, a 6, 8 évfolyamos programok előfordulása, mint az állami gimnáziumok körében. Az egyházi középiskolák összetétele magyarázza ezt a különbséget, az a tény, hogy az intézmények nagyobb része nemcsak felsőfokú továbbtanulásra felkészítő gimnázium, de azon belül is ezt a célt kiemelten kezelő 6 vagy 8 évfolyamos programmal működő intézmény: a középfokú intézmények közel fele 6 vagy 8 évfolyamos gimnáziumi programot kínál (53 százalék). Az intézmények középfokú programkínálatát vizsgálva is jelentős eltérést mutatnak az adatok: míg az állami szektorban az iskolák több, mint fele egynél több profillal működik (55 százalék), s csak kevesebb, mint fele tiszta profilú (45 százalék), addig jelentősebb az egyházi iskolák között a tiszta profilú intézmények aránya (79 százalék), mint a két vagy több profillal működőké. Ehhez az arányhoz hasonló megoszlást mutatnak az alapítványi iskolák (80 százalék), azzal a lényeges különbséggel, hogy a tiszta profilú alapítványi iskolák körében a szakközépiskolák vannak túlsúlyban, míg az egyházi iskolák esetében a tiszta profilú gimnáziumok, melyek a középfokú intézmények háromnegyedét teszik ki.

3. táblázat: A középfokú iskolák megoszlása intézménytípusok szerint, fenntartónként (%)

	Állami N=815	Egyházi N=95	Alapítványi N=158	Együtt N=1068
Gimnázium	24,7	74,7	22,2	28,7
Szakközépiskola	20,6	4,2	57,6	24,6
Gimnázium+szakközép.	18,3	14,7	7,6	16,4
Szakközépiskola+szakiskola	29,7	4,2	89	24,3
Gimnázium+szakiskola	6,7	2,1	3,8	5,9
Együtt	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: OM statisztikai adatbázis, 2001.

Az egyházi középfokú intézményhálózat *településtípusok* szerinti megoszlását tekintve azt találjuk, hogy az alapítványi iskolák hálózatától eltérően nem figyelhető meg területi koncentrálódás, egyházi középfokú iskolák minden településtípuson megtalálhatóak, jellemzőbben azonban inkább városokban. Az egyházi gimnáziumok csak egyötöde található a fővárosban, az intézmények háromnegyede más városokban van. Az állami iskolákkal összevetve valamivel jellemzőbb a gimnáziumokon belül a megyei jogú városokban előforduló intézmények aránya, az állami gimnáziumok nagyobb része található kisvárosokban. A szakképző intézmények között valamivel több a községben működő intézmény, mint az állami iskolákban.

4. táblázat: A középfokú oktatási intézmények településtípusok szerinti megoszlása iskolafenntartók szerint (%)

		Budapest	Magyei j.v.	Egyéb v.	Község	Együtt
Állami	Gimnázium	25,9	27,9	42,5	3,7	100
	Szakközépiskola	18,4	34,7	43,1	3,8	100
	Szakiskola	13,8	33,7	47,5	5,1	100
Egyházi	Gimnázium	20,7	40,2	34,5	4,6	100
	Szakközépiskola	13,6	31,8	45,5	9,1	100
	Szakiskola	16,7	16,7	33,3	33,3	100
Alapítványi	Gimnázium	64,2	15,1	7,5	13,2	100
	Szakközépiskola	45,4	34,5	16,0	4,2	100
	Szakiskola	40,0	30,0	20,0	10,0	100

Forrás: OM statisztikai adatbázis 2001/2002

Az egyházi és nem egyházi iskolák működési feltételei

Az intézmények egyes bemeneti adatait és működési feltételeit abból a szempontból igyekeztünk vizsgálni, hogy különböznek-e jelentősen a nem egyházi fenntartásban működő iskolában tapasztalható tendenciáktól. Az intézményi szinten érvényesülő, a tanulási környezetet nagymértékben meghatározó tényezők vizsgálata során felhasználtuk az OECD azon szempontjait és indikátorait, amelyek az intézményi szinten érvényesülő tényezők megragadását teszik lehetővé: a pedagógusok, a tanterület egyes jellemzőit, kiegészítve az iskolák beiskolázási tendenciáinak és a bekerült tanulók összetételének vizsgálatával.

A tanulók száma és összetétele⁷

Az intézmények átlagos méretét vizsgálva az egyházi iskolákról az a kép rajzolódik ki, hogy minden intézménytípus esetében számottevően kisebbek, mint az állami iskolák. Az alapítványi szektorral összevetve azonban már nem mondható el ugyanez, pontosabban csak jelentős programok közötti különbségekkel: az egyházi gimnáziumok lényegesen nagyobbak az alapítványi gimnáziumoknál, az egyházi szakközépiskolák valamivel kisebbek, szakiskolák esetében nem található lényeges eltérés. A *létszámmutatók* elemzése fenntartónkénti összevetésben különböző sajátosságokat mutat az egyes fenntartói szektorokban. A tanulók nemek szerinti összetételét ez esetben nem csupán az eltérő programszerkezeti sajátosságok alakíthatják, hanem az egyes iskolák, iskolaszektorok hagyományai, eltérő pedagógiai filozófiája is. Az egyházi intézmények körében például ma is léteznek külön fiú- és leánygimnáziumok. Feltehetően részben ezzel, részben azonban a programszerkezeti sajátosságokkal (a 6 és 8 évfolyamos gimnáziumi osztályok magas arányával) is összefügg, hogy az egyházi gimnáziumokba járó tanulók között 55 százalék a lányok aránya, tehát valamivel kiegyenlítettebb, mint az állami iskolákban (ahol 59 százalék), de nem olyan mértékben, mint az alapítványi iskolákban (ahol 51 százalék). A szakközépiskolákban fordított a helyzet, ott éppenséggel a lányok többsége a szembeszökő (66 százalék), a szakiskolásoknál szintén a lányok magas aránya meglepő (56 százalék), különösen az állami iskolákkal összevetve (ahol csak 36 százalék). (Az alapítványi iskolákkal összehasonlításban már nincs olyan lényeges különbség, ott is az a tendencia figyelhető meg, hogy általában minden programtípusnál meglehetősen kiegyensúlyozottnak mondható a tanulók nemek szerinti aránya.). Az egy pedagógusra jutó tanulók számát vizsgálva azt találjuk, hogy az egyházi gimnáziumok és az egyházi szakiskolák kedvezőbb helyzetben vannak ebből a szempontból, mint az állami intézmények. A legkedvezőbb helyzet itt nem is a gimnáziumokat jellemzi, mint a másik két szektorban, hanem a szakiskolákat. Összességében úgy tűnik, az egyházi intézmények az állami és az alapítványi intézmények között helyezkednek el: kedvezőbbek a mutatóik, mint az előbbieké, ugyanakkor kevésbé szélsőségesen alakulnak, mint az utóbbiaké.

Az egyházi középiskolákba bekerült *tanulók összetétele* szintén valamivel kedvezőbb képet mutat a középiskolák átlagánál több mutatót vizsgálva is: az egyházi középiskolákban tanulók szüleinek iskolázottsága átlagosan egy évvel haladja meg az átlag esetében megfigyelhető évek számát mind az apák, mind az anyák esetében. A munkanélküliség ugyanakkor csekélyebb körökben, a különbség –1,6 százalék az apák, –2,4 százalék az anyák esetében. A 8. évfolyamra beiskolázottak év végi bizonyítványa egynegyed osztályzattal (0,24) jobb az átlagnál az egyházi iskolák esetében.

⁷ A tanulók száma és összetétele az intézmények bemeneti adataiként is értelmezhetőek, jelen esetben ezeket a tényezőket is a működési feltételek között tárgyaljuk, s elsősorban a tanulási környezet szempontjából fontos aspektusait tárgyaljuk.

5. táblázat: A tanulólétszám és összetétel alakulása programtípusonként a középfokú iskolákban, nappali tagozat, 2004/2005

Iskolatípus	Intézmény	Tanuló	Pedagógus	Tanuló/int.	Tanuló/ped.
Összes					
Óvoda	3405	325999	30704	95,74	10,62
Általános iskola	3293	890551	87116	270,44	10,22
Gimnázium	614	238850	17816	389,01	13,41
Szakközépiskola	794	290139	20756	365,41	13,98
Szakiskola	475	126908	8577	267,17	14,80
Egyházi					
Óvoda	105	7992	755	76,11	10,59
Általános iskola	165	39811	4225	241,28	9,42
Gimnázium	92	32895	2944	357,55	11,17
Szakközépiskola	23	5919	1385	257,35	4,27
Szakiskola	18	3071	240	170,61	12,80

Forrás: OM Statisztikai tájékoztató, 2004/2005.

6. táblázat: Egyes szülői háttérrel jellemző mutatók a 9. évfolyamon a felekezeti középiskolákban és a középiskolák átlagában, 2000–2004 évek átlagai

	Középiskolába járó tanulók együtt N=355143	Egyházi középiskolába járó tanulók N=23494
Apa iskolai évek száma (év)	12,68	13,75
Anyák iskolai évei (év)	12,74	13,79
Szülők iskolai évek átlaga (év)	12,71	13,77
Apa munkanélküliség (%)	9,53	7,92
Anyá munkanélküliség (%)	13,6	11,2
8. évf. oszt. bizonyítvány (átlag)	3,83	4,07

Forrás: Neuwirth. 2000–2004 közötti 9. évfolyamosok vizsgálatának átlagolt adatai alapján.

A tanulók összetételét jellemző néhány oktatásstatisztikai mutató vizsgálata megerősíti, hogy az egyházi fenntartásban működő iskolák kedvezőbb helyzetben vannak a tanulói összetétel szempontjából, mint az állami vagy az alapítványi iskolák: az egyházi középfokú intézményekben fordulnak elő legkisebb arányban veszélyeztetett vagy tanulási problémákkal küzdő tanulók. A tanulók lakóhely szerinti összetételét ugyan nem tudtuk vizsgálni, de az iskolába járás körülményeit igen.

7. táblázat: A tanulói összetétel néhány jellemzője a középfokú intézményekben, fenntartónként (N, %)

	Állami		Egyházi		Alapítványi		Átlag	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Veszélyeztetett	1 899	2,38	743	0,89	1 203	1,47	20 945	2,18
Tanulási zavarral k.	11 462	1,44	420	0,51	917	1,12	12 799	1,33
Bejáró	181 297	39,5	8 165	29,0	13 163	34,8	202 625	38,6
Kollégista	49 904	6,28	7 254	8,76	3 684	4,5	60 842	6,34
Összes	795 069	100,0	82 781	100,0	81 784	100,0	959 634	100,0

Forrás: OM statisztika 2001/2002.

A felekezeti iskolákban jóval kisebb arányban találunk bejárókat és nagyobb arányban találunk kollégista tanulókat, mint a két másik intézménycsoportban. Ez arra utal, hogy feltehetően a széles beiskolázású középfokú intézményekben jelentős számban tanulnak az intézménytől távolabb élő nem helyben lakó tanulók, akik számára a bejárás lehetősége fel sem merül – az ő számukra az egyházi középiskolai hálózatot kiegészítő jelentős számú kollégiumi férőhely jelent megoldást.

A pedagógusok

A tanárok az oktatási rendszert érő kihívások kulcstényezői, mivel ők az osztálytermi folyamatok legfontosabb szereplői, a tanulási folyamat legfőbb befolyásolói, s mint az iskolai felnőtt közösség tagjai, személyük meghatározó az iskolai klíma szempontjából is. Adott iskolaszektor működéséhez is nagyban hozzájárulhat az intézmények rendelkezésére álló személyi állomány, humán erőforrás összetétele, jellemzői – a következőkben ezt vizsgáljuk meg közelebbről az egyes iskolafenntartói szektorokban. A nem állami intézményekben foglalkoztatott pedagógusok bár nem közalkalmazottak, helyzetük nem különbözik lényegesen az állami intézményekben foglalkoztatott pedagógusokétól, különbség van azonban a pedagógusok átlagos intézményen belüli arányában és a foglalkoztatottsági státusuk szerinti összetételükben.⁸ Az állami intézményekben a főállású dolgozók legnagyobb részét a pedagógusok teszik ki az állami középfokú iskolákban (68 százalék), rajtuk kívül a pedagógiai munkát közvetlenül segítők dolgoznak szerény, 2 százalék alatti arányban, az egyéb segítő munkát végző alkalmazottak aránya igen magas, az iskolai dolgozók közel egyharmada. Az egyházi iskolákban valamivel nagyobb a pedagógusok aránya az iskolai dolgozók között (71 százalék), több a pedagógiai munkát segítő alkalmazott (a szakmai munkát végzők aránya együtt 73 százalék), s számottevően kevesebb az egyéb segítő (jellemzően technikai) munkát végző alkalmazottak aránya az intézményen belül. Az alapítványi iskolák az egyházi iskolákhoz hasonló mutatókkal rendelkeznek, hasonló a szakmai munkát végzők együttes aránya (74 százalék), s az átlagnál jóval csekélyebb a technikai dolgozóké.

A pedagógusok *foglalkoztatása* az egyházi középfokú iskolákban az állami iskolákhoz hasonló: túlnyomó részük főmunkaidőben dolgozik, csak a pedagógusok valamivel több, mint egyötöde dolgozik részmunkaidőben vagy óraadóként. A részmunkaidőben foglalkoztatott pedagógusok aránya valamivel magasabb, mint az állami szektorban, ez feltehetően az átlagosnál valamivel kisebb intézményekben adódó kisebb óraszám következménye, amely elsősorban a kisebb óraszámú szakokat oktató pedagógusok foglalkoztatását nehezíti.

⁸ A közoktatási törvény rendelkezése szerint a nem állami szerv, illetve nem helyi önkormányzat által fenntartott nevelési-oktatási intézmény munkaviszony keretében foglalkoztatott pedagógusainak kötelező óraszámára, túlmunka díjazására, pótszabadságára a közalkalmazottakra vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni. A pedagógusok munkabére és pótléka nem lehet kevesebb az azonos feladatot ellátó közalkalmazottaknak járó illetmény és pótlék legkisebb mértékénél. [Ktv. 122. § (1)]

8. táblázat: A főállású iskolai dolgozók megoszlása iskolatípusok és fenntartók szerint, 2004 (N, %)

	Pedagógusok	Egyéb dolgozók	Összes dolgozó	A pedagógusok aránya az összes iskolai dolgozón belül
Összes				
Óvoda	30704	25541	56245	54,59
Ált. iskola	87116	33714	120830	72,10
Szakiskola	8577	4094	12671	67,69
Gimnázium	17816	7198	25014	71,22
Szakközépiskola	20756	10676	31432	66,03
Állami				
Óvoda	29122	24327	53449	54,49
Ált. iskola	81289	31613	112902	72,00
Szakiskola	7554	3655	11209	67,39
Gimnázium	13650	5474	19124	71,38
Szakközépiskola	18626	9582	28208	66,03
Egyházi				
Óvoda	755	612	1367	55,23
Ált. iskola	4225	1540	5765	73,29
Szakiskola	240	149	389	61,70
Gimnázium	2944	1344	4288	68,66
Szakközépiskola	337	181	518	65,06

Forrás: OM Statisztikai tájékoztató, 2004/2005.

9. táblázat: A középfokú intézményekben dolgozó pedagógusok foglalkoztatottsági összetétele (%)

	Állami	Egyházi	Alapítványi	Együtt
Teljes munkaidőben dolgozik	78,32	76,87	35,93	74,39
Részmunkaidőben dolgozik	8,86	10,91	13,17	9,44
Óraadóként dolgozik	12,81	12,22	50,89	16,26
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: OM statisztikai adatbázis, 2001/2002

A *nemek* szerinti bontás a nők túlsúlyát mutatja a pedagógusok körében hazánkban, a középfokon azonban valamivel kedvezőbb a nemek egymáshoz viszonyított aránya, mint az általános iskolák esetében, kis különbségek figyelhetők meg fenntartónként is. Az egyházi gimnáziumokban a nemek aránya még valamivel jobb, mint az állami gimnáziumokban, ez feltehetően a magasabb presztízsű intézmények nagyobb vonzerejének köszönhető. Az egyházi szakközépiskolák helyzete ebben a vonatkozásban az egyházi gimnáziumokéhoz hasonló, s az állami intézményeknél magasabb arányban találhatóak nők a pedagógusok közt. Hasonló a helyzet a szakiskolák esetében, de még nagyobb a távolság az egyházi és az állami szakiskolák között, mint az előző esetben: az egyházi szakiskolákban a nők vannak többségben, az államiakban a férfiak.

10. táblázat: A nők aránya a főállású pedagógusok körében iskolatípusok és fenntartók szerint (N, %)

	Állami	Egyházi	Alapítványi	Együtt
Gimnázium	71,6	68,3	68,7	70,6
Szakközépiskola	62,3	66,7	63,9	63,0
Szakiskola	47,1	54,4	68,8	47,8

Forrás: OM statisztikai adatbázis, 2001/2002.

A pedagógusok *kormegoszlását* közelebből, az egyes fenntartói szektorokban megvizsgálva az látható, hogy a hazai iskolákban többségben a középkorosztály van elsősorban jelen: a 41 és 50 év közöttiek aránya 30 százalék, az 50 feletti a pedagógusok egynegyedét teszik ki, a 30 év alatti fiatalok aránya 17 százalék. A középkorosztály és az idősebb, 50 év feletti pedagógusok aránya az állami iskolákban a legjelentősebb (26,4 százalék), a nem állami iskolákban a 30 év alatti fiatalok a pedagógusok között egynegyedhez közeli, a 30 és 40 év közöttiek egyharmad közeli arányban vannak jelen, együttesen a pedagógusok több, mint felét teszik ki mind az alapítványi, mind az egyházi iskolákban (56,4 és 53,7 százalék), szemben az állami iskolákban tapasztalható 40 százalékos aránnyal. Más forrásból ugyanakkor tudjuk, hogy a pedagógusok összetétele a középfokú oktatásban hazánkban általában romló tendenciát mutat (csökken a fiatalok, a jól képzettek és a férfiak aránya), ezért különösen hangsúlyos a kedvezőbb demográfiai összetételhez kapcsolódó helyzet (Varga 2002, 2003).

11. táblázat: A pedagógusok kormegoszlása fenntartónként (%)

	-30 év	31-40 év	41-50 év	51-60 év	61- év	Összesen
Állami	16,61	23,45	30,18	25,10	1,31	100,0
Egyházi	23,46	30,25	24,57	16,58	1,87	100,0
Alapítványi	25,19	31,26	27,77	12,89	0,53	100,0
Együtt	17,43	24,27	29,68	24,01	1,31	100,0

Forrás: OM statisztikai adatbázis, 2001/2002.

Néhány kiemelt tantárgy szakos ellátottságának vizsgálata azt mutatja, hogy bár nem minden vizsgált tantárgyi területen, de a szakos ellátottság az egyházi iskolákban jobb, mint az államiban, és többnyire jobb az alapítványi iskolák helyzeténél is. A különbség jelen van az alaptárgyak esetében, de az idegen nyelvek esetében is – bár szerényebb mértékben.

12. táblázat: Megfelelő képesítéssel nem rendelkező pedagógusok aránya (%)

	Állami	Egyházi	Alapítványi	Együtt
Magyar nyelv és irodalom	3,72	1,39	6,16	3,66
Angol nyelv	9,87	7,03	4,32	9,46
Német nyelv	10,75	5,33	5,60	10,26
Matematika	3,55	1,68	6,68	3,53

Forrás: OM statisztikai adatbázis, 2001/2002

A pedagógusok tanfolyami *továbbképzésének* nagyságrendje hasonló a különböző szektorokban, a továbbképzésben való részvétel téma szerint vizsgálva már jelentősebb különbséget mutat. Bár mindenütt a módszertani képzések iránti érdeklődés a legerősebb, ebben azonban jelentős eltérések vannak: az állami intézményekben a pedagógusoknál jelentősebb arány figyelhető meg ebben a tekintetben a magániskolákban, különösen az alapítványi iskolákban. Hasonló mértékű az érdeklődés a szaktárgyi továbbképzések iránt, de ismét erősen eltér az informatikai és egyéb továbbképzések esetében: az egyházi intézményekben dolgozó pedagógusok körében csekélyebb az informatikai továbbképzés iránti érdeklődés, s jelentős az ún. „egyéb” képzéseken való részvétel.

Beiskolázás, évisméltés és továbbtanulás

A beiskolázási politikákra, a felvételi eljárásra vonatkozóan sajnos nem rendelkezünk adatokkal, jelen esetben csak azon jelentkezési, a beiskolázási tendenciákra tudunk kitérni, amelyek központi felvételi adatok segítségével megragadhatóak. Az első helyen való jelentkezés az egyes szektorok közötti programszerkezeti különbségeket mutatja: az egyházi középfokú intézményekben több a gimnáziumi férőhely a 4 évfolyamos intézményekben is, ezen belül a 6 és 8 évfolyamos osztályokban is, s kevesebb a szakiskola és a szakközépiskolai férőhely. (Az összes középfokú intézménybe jelentkező 4,6 százaléka jelentkezett egyházi intézménybe.) Az egyházi iskolákba *jelentkezők* között viszonylag magas az első helyen jelentkezők aránya, az összes jelentkező 32 százalékát teszik ki, ez arra utal, hogy valamivel célirányosabb az egyházi iskolákba történő jelentkezés, mint az állami intézményekbe. Kedvező az első helyen jelentkezők bekerülési esélye is: a jelentkezők 89 százaléka, az egyházi iskolák tanulóinak 91 százaléka bekerül az általa megjelölt intézménybe. Az egyházi iskolákba *felvettek* körében 60 százalék az első helyen jelentkezők aránya, ami valamivel kevésbé kedvező, mint az állami intézmények esetében, de kedvezőbb, mint az alapítványi iskolák körében megfigyelhető arány.

13. táblázat: Az első helyen jelentkezők és bekerülési esélyeik a középfokú intézményekbe fenn tartóként (átlagok)

	Összes jelentkező	Első helyen jelentkező	Első/összes	Felvett/ összes	Felvett/első helyen jel.	Első helyen jel./felvett
Állami	379,3	106,5	28,1	24,99	88,9	69,5
Egyházi	269,6	85,5	31,7	28,74	90,7	60,0
Alapítványi	273,5	79,9	29,2	25,33	86,6	50,7
Együtt	370,2	104,6	28,3	25,15	88,9	68,5

Forrás: KIFIR, 2003.

A tanulói továbbhaladást segítő tanulászervezés egyik lényeges eleme az *átlagos osztálylétszám*. Az átlagos osztálylétszám összességében is igen változó az egyes évfolyamokon: az induló 9. évfolyamon még 30 feletti, a végzős évfolyamon mintegy öt fővel kisebbek az átlagos osztályok. A fenti különbség valamennyi iskolaszektor-

ban megfigyelhető, de a létszámok jelentős különbsége mellett: a legnagyobb osztályokat az állami iskolák indítják, a legkisebbeket az alapítványi iskolák. Az egyházi iskolák osztályai a kettő között vannak, de mindvégig 30 fő alatti létszámok jellemzik őket, ami feltehetően az állami iskolákhoz mérten valamivel kedvezőbb tanulási feltételeket jelent.

14. táblázat: Átlagos osztálylétszám a 9–12. évfolyamokon fenntartónként (fő)

	9. évfolyam	10. évfolyam	11. évfolyam	12. évfolyam
Állami	31,04	28,36	27,76	25,52
Egyházi	28,67	27,45	25,12	23,80
Alapítványi	26,17	29,89	24,92	22,32
Együtt	30,57	28,43	27,35	25,20

Forrás: OM statisztikai adatbázis, 2001/2002

Az iskolák tartalmi munkájáról nem sok statisztikai adatra épülő információval rendelkezünk, de mégis található néhány, elemzésünk szempontjából jelentőséggel bíró adat az oktatásstatisztikában is. A *tanórán kívüli foglalkozásokat* figyelembe véve összességében a szakköri foglalkozásokon való részvétel, valamint a tehetséggondozás és a felzárkóztatás fordul elő a tanulók körében viszonylag jelentősebb arányban, a művészeti foglalkozásokon és énekkaron való részvétel ennél jóval ritkább. Az egyházi intézmények ettől mindegyik téren kedvező irányban térnek el: mind a szakkörökön való részvétel, mind a tehetséggondozás, mind az énekkari vagy más művészeti foglalkozáson való részvétel meghaladja az átlagot, míg a felzárkóztatásban résztvevő tanulók aránya alatta marad annak. Mindez feltehetően azonban nemcsak a nevelésre irányuló nagyobb figyelemmel függhet össze, hanem részben az egyházi intézmények program szerinti összetételével is, azaz a tény, hogy nagyobb részben állnak gimnáziumokból, melyek eleve továbbtanulásra, s közvetve egy értelmiségi pályára igyekeznek felkészíteni a tanulóikat.

15. táblázat: Egyes tanórán kívüli foglalkozásokon való tanuló részvétel a középfokú intézményekben, fenntartónként (N, %)

	Állami		Egyházi		Alapítványi		Átlag	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Tehetséggondozás	63587	7,99	7851	9,48	1792	2,19	73230	7,63
Felzárkóztatás	54477	6,85	2730	3,29	2415	2,95	59622	6,21
Énekkar	20766	2,61	4740	5,73	872	1,07	26378	2,75
Önképzőkör	2747	0,34	772	0,93	380	0,46	3899	0,41
Művészeti foglalk.	11363	1,43	1881	2,27	825	0,01	14069	1,47
Szakkör	79224	9,96	10537	12,73	3609	4,41	93370	9,73
Összes	795069	100,0	82781	100,0	81784	100,0	959634	100,0

Forrás: OM statisztikai adatbázis, 2001/2002.

Az *évisméltés* tendenciáinak elemzése az egyes középfokú iskolák között arra enged következtetni, hogy az egyházi iskolákban – az alapítványiakhoz hasonlóan – jóval

kedvezőbb az évismérlés nélküli továbbhaladási esély (s feltehetően ezzel összefüggésben a lemorzsolódás esélye is), mint az állami iskolákban. A gimnáziumok körében kifejezetten alacsony arányban találunk évismérlőket (1,1 százalék, az állami gimnáziumokban 2,4 százalék, az alapítványiakban 1,5 százalék), a szakközépiskolások körében az állami iskoláknál (3,8 százalék) lényegesen jobb, az alapítványi iskolák mutatójánál (1,41 százalék) csak egy hajszállal gyengébb (1,55), s a szakiskolák körében ismét az egyházi intézmények bizonyulnak a legjobbnak (állami 4,4 százalék, alapítványi 3,9, egyházi 3,3 százalék). Évfolyamonként az évismérlők aránya 6 és 1,5 százalék között változik. A legmagasabb évismérlési arányok az állami iskolákban figyelhetők meg, egyben ez mutatja a legerősebb évfolyamok közötti változást is. Az alapítványi iskolákban jóval szerényebb az évismérlők aránya, bár az évfolyamok közötti különbség itt is megfigyelhető. Az évismérlés azonban az egyházi iskolákban a legalacsonyabb és szintén kedvezőnek mondható tendencia, hogy az évfolyamokon felfelé haladva csak szerény változás tapasztalható az induló és a kimenő évfolyamok között.

16. táblázat: Évismérlők száma és aránya adott évfolyam tanulónépességében, fenntartóként (N, %)

	Állami		Egyházi		Alapítványi		Átlag	
	N	%	N	%	N	%	N	%
9. évfolyam	8318	6,70	162	1,95	334	4,17	8814	6,27
10. évfolyam	4257	3,69	130	1,78	287	2,60	4674	3,50
11. évfolyam	3795	3,34	112	1,71	271	2,42	4178	3,18
12. évfolyam	1467	1,39	55	0,92	144	1,90	1666	1,40
Együtt	17837	3,69	459	1,63	1036	2,74	19332	3,68

Forrás: OM statisztikai adatbázis, 2001/2002 tanév.

A tanulmányi eredményesség kiemelt fontosságú mutatója a *továbbtanulási arány*. A felsőfokú felvételi mutatók szektorközi vizsgálata azt mutatja, hogy az egyházi iskolák igen eredményesen készítik fel a tanulóikat a felsőfokú továbbtanulásra: már a vizsgált első években, a 90-es évek elején igen kedvező volt a tanulók bejutási aránya az egyházi iskolákból, a központi költségvetési szervek után a második legjobb szektoreredményt mutatták. A 90-es évek második felében ez a tendencia tovább erősödött, az egyes fenntartói kategóriákban az egyházi iskolák bizonyultak a legeredményesebbnek, ahonnan a jelentkezők több, mint 60 százalékát felveszik a felsőoktatásba (*Neuwirth, 2004*). A felsőfokú bejutást kicsit differenciáltabban vizsgálva szintén azt találjuk, hogy javult az egyházi iskolák eredményessége a 90-es évek első és második fele között: mindez különösen a legkeresettebb felsőoktatási intézmények (tudományegyetemek, orvosegyetemek, gazdasági és művészeti egyetemek) körében szembeszökő, de kiugrónak mondható a főiskolák körében is (*Neuwirth, 2002*).⁹ Hasonlóképpen kedvező az egyházi iskolák helyzete, ha egy má-

⁹ Az iskolák eredményességéről lásd Jaap Dronkers és Róbert Péter, illetve Neuwirth Gábor tanulmányát a jelen kötetben. [A szerk.]

sik eredményességi mutatót, a felvételizők körében a nyelvvizsgával rendelkezők arányát vizsgáljuk. Ebben a tekintetben azt tapasztaljuk, hogy az egyházi iskolák bizonyulnak a költségvetési intézmények után a legeredményesebbnek a ebből a szempontból, míg átlagosan a felvételizők 43,9 százaléka rendelkezett nyelvvizsgával 5 év átlagában 2000 és 2004 között átlagosan, az egyházi fenntartású iskolákban ez az arány meghaladja az 50 százalékot (50,8) (Neuwirth, 2004. 39. p.).

A felvételi mutatók iskolatípusonkénti vizsgálata arra enged következtetni, hogy azonos iskolatípusok esetében is nagyobb az egyházi tanulók körében a továbbtanulási hajlandóság: az összes végzős tanuló közel 90 százaléka jelentkezik a felsőoktatásba. Ezen túlmenően az is kitűnik, hogy a jelentkezők körében kedvezőbb a bekerülési esély is az egyházi intézmények esetében: a jelentkezők 75 százaléka be is kerül az általa választott felsőoktatási intézménybe. Az iskolatípusok különálló megfigyelése azt mutatja, hogy a fentiek igazak szinte minden iskolatípus esetében, egy kivételével, a szerkezetváltó iskolák esetében nem található számottevő különbség az egyházi és az állami intézmények eredményei között.

17. táblázat: Felvételi mutatók a felsőfokú oktatásban iskolatípusonként, 2003

	Állami középiskolák		Egyházi középiskolák	
	jelentkező/végzett	felvett/jelentkező	jelentkező/végzett	felvett/jelentkező
Tiszta gimnázium	74,9	60,9	103,2	74,8
6-8 évf. gimnázium	90,4	75,8	91,9	76,9
Szakközépiskola	37,1	57,8	45,9	71,8
Vegyes középiskola*	51,3	59,7	71,6	70,9
Vegyes középiskola2**	72,6	72,2	85,5	69,2
Átlag	57,7	62,9	88,0	75,43

* Két profillal rendelkező iskolák.

** Több profilú iskolák (jellemző a három profil, vagy két program mellett kollégium működik).

Forrás: Neuwirth adatbázis, 2003.

Az eredményesség kérdésének elemzése mindazonáltal a hozzáadott érték fogalmának figyelembevételével a legtanulságosabb. Jelen pillanatban ugyan még nem rendelkezünk igazán megbízható számításokkal ebben a tekintetben, érdemes azonban a létező adatokat e szempontból is áttekinteni. Neuwirth Gábor többrétű számításra épülő *továbbtanulási hozzáadott érték* megragadására irányuló elemzése azt mutatta, hogy az egyházi iskolák eredményesnek mondhatóak ebből a szempontból. A néhány fontosabb bemenő adat (általános iskolai osztályzatok átlaga, a szülők átlagos iskolázottsága és foglalkoztatottsága), valamint a kimenő adatok (felvételi arány, felvételi írásbeli átlag, nyelvvizsga arány) különbségére épülő 2004-es számítása szerint a továbbtanulási hozzáadott érték a gimnáziumok körében az egyházi intézmények esetében volt a legmagasabb (22), ezt követően a központi költségvetési intézmények esetében (15), ami meghaladja az alapítványi iskolákra számolt értéket (-51) és jóval felette van a települési önkormányzati iskolák (0), és a megyei önkormányzati középfokú iskolák értékének is (2). A rangsor a szakközépiskolák és a vegyes középiskolák körében hasonló (Neuwirth, 2004. 95. p.). Bár

a hozzáadott értékek számítási elve és konkrét módszerei még nem egészen kiforrottak, s ezért még fokozott óvatossággal kezelendők, a fenti tendenciák feltehetően már jelzésértékűnek tekinthetők – legalábbis a továbbtanulási eredményesség tekintetében.

Összegzés

Összességében úgy tűnik, hogy a vizsgált szempontokból egyaránt kedvezőbb az egyházi iskolák helyzete az állami iskoláknál és többnyire az alapítványi iskoláknál is. Ebben feltehetően jelentős szerepe van a szektor sajátos szerkezetének: az egyházi középfokú intézmények túlnyomó része továbbtanulásra felkészítő gimnázium, sőt, a gimnáziumokon belül nemcsak a szerkezetváltó osztályokat is indító intézmények aránya magasabb, mint az állami szektorban, de egyben a tiszta profilú intézmények aránya is. Hozzájárul a kedvező helyzethez mindenképp *a tanulók társadalmi összetétele* is, ami a szülők iskolázottságát és foglalkoztatottságát tekintve jobb, mint az állami iskolákban megfigyelhető tanulói összetétel.

Az egyházi gimnáziumok ugyanakkor *feltételeiket* tekintve is az államiaknál valamivel kedvezőbb körülmények között működnek. Az államiaknál átlagosan kisebbek s alacsonyabb bennük az egy pedagógusra jutó tanulók átlagos száma is. Az egyházi iskolák humán erőforrás szempontjából is kedvezőbb helyzetben vannak, mint az államiak: a pedagógusok között a gimnáziumokban több a férfi, s valamivel több pedagógiai munkát segítő személyzet áll rendelkezésükre. (A szakmai profillal rendelkező egyházi iskolák feltételei már valamivel kevésbé kedvezőek, mind a pedagógusok összetételét, mind az egy pedagógusra jutó tanulólétszámot tekintve, ez a csoport azonban kevésbé domináns a szektoron belül.). A kedvezőnek mondható helyzeten még valamelyest javít feltehetően a tanulásszervezés, az átlagosnál valamivel kisebb osztályokban folyó tanítás és a több tanórán kívüli tevékenységre nyíló lehetőség is.

Az egyházi középfokú iskolák az *eredmények* felől vizsgálva szintén igen kedvező képet mutatnak: iskolatípustól függetlenül kisebb arányban találhatóak az egyházi intézményekben évismétlők, s a továbbtanulási arányokat tekintve valamennyi más szektorban megfigyelhető tendenciát túlszárnyalva a legjobb eredményeket felmutató szektorrá vált már a 90-es évek második felére a felvételi eredményesség és néhány más mutató szempontjából (nyelvvizsga, OKTV stb.), s az első továbbtanulási eredményekre épülő hozzáadott érték számítások is eredményesnek mutatják a szektort.¹⁰

Hogy ezeket az eredményeket közelebbről mi magyarázza, hogy mindehhez a fent tárgyalt tényezők közül (esetleg azokon kívül) konkrétan mi, milyen mértékben

¹⁰ Mindez nem feltétlenül igaz a tanulói teljesítménymérésekre épülő eredményességvizsgálatokra nézve, a PISA 2000 adatainak egy másodelemzése legalábbis azt mutatja hazánk esetében, hogy a nem állami iskolák eredményei elmaradnak az állami iskolák eredményeitől a tanulói teljesítményekben (*School Factors... 2005*). Mivel azonban az említett elemzés nem tett különbséget az egyházi és az alapítványi iskolák között, az elemzésből nem vonható le következtetés az egyházi iskolákra nézve.

és hogyan járul hozzá, azt a rendelkezésre álló adatok alapján megválaszolni nem tudjuk. Feltehetően éppen az iskolán belüli, statisztikai adatok segítségével kevésbé mérhető tényezők azok, amelyeknek ezen iskolák esetében nagyobb szerepük van az átlagos iskolákhoz viszonyítva, s ezek között is feltételezhető néhány statisztikai adatokkal nem vizsgálható, de ezért nem tárgyalt, de igen fontos tényező hatása. Az eredményességet például nagymértékben befolyásolhatja a tanulók összetételével összefüggő hatás, a kontextuális hatás és az iskolai légkör, a pedagógiai munka is. Ebben a szakirodalom is többféle álláspontot képvisel: míg Coleman a közös normák, a társadalmi tőke szerepével kapcsolja össze a nem állami ill. az egyházi iskolák eredményességét, addig mások (pl. *Caroline Hodges Persell*) normáktól független, de a szektort jellemző más tényezőkkel (az iskolák mérete, kliensek befolyása, források). Hogy az említettek hozzájárulnak-e és ha igen, milyen mértékben a kedvező eredményhez, arra a rendelkezésre álló adataink alapján már nem tudjuk megválaszolni, annak feltárására külön vizsgálat szükséges.

IMRE ANNA

IRODALOM

- COLEMAN & HOFFER & KILGORE (1982) *High School Achievement. Public, Catholic and Private Schools Compared*. Basic Books, Inc., Publishers New York.
- Completing the Foundation for Lifelong Learning (2004) Az OECD survey of upper secondary schools. OECD, Paris.
- IMRE ANNA (2004) Az alapítványi iskolák a statisztikai adatok tükrében. *Educatio*, No. 1. 11–26.
- Knowledge Management in the Learning Society (2000) OECD, Paris.
- LANNERT JUDIT (2004) *Az iskolai osztályösszetételének hatása a tanulók pályaválasztási elképzeléseire*. Kézirat. Országos Közoktatási Intézet.
- Magyarországi egyházak, felekezetek, vallási közösségek 2001–2002. NKÖM, egyházi kapcsolatok titkársága.
- NEUWIRTH GÁBOR (2004) *A középiskolai munka néhány mutatója*. Budapest, Országos Közoktatási Intézet.
- PERSELL, C. H. (2000) Values, Control and Outcomes in Public and Private Schools. In: M. F. HALLINAN (ed) *Handbook of the Sociology of Education*. Kluwer Academic/Plenum Publishers, New York.
- PUSZTAI GABRIELLA (2004) *Iskola és közösség. Felekezeti középiskolások az ezredfordulón*. Budapest, Gondolat.
- SCHNEIDER, BARBARA (2000) Social Sytem and Nors. A Coleman Approach. In: M. F. HALLINAN (ed) *Handbook of the Sociology of Education*. Kluwer Academic/Plenum Publishers, New York.
- School Factors Related to Quality and Equity. Results from PISA 2000. (2004) OECD, Paris.
- VARGA JÚLIA (2004) *A közoktatásban foglalkoztatottak összetételének és keresetének változása (1992–2001)*. Budapest, Országos Közoktatási Intézet.
- VÁRHEGYI GYÖRGY (1997) Alapítványi és magániskolák a törvénymódosítások után. *Új Pedagógiai Szemle*, 47:2. 72–79.